

УДК 378:372.881:81

Г. Д. Малик,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)
gmalyk@ukr.net

ПОНЯТТЄВЕ ТЛО РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Акцентовано необхідність розроблення теоретико-методологічних засад реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього міжкультурного посередника. Виділено групи понять, що відображають його змістоутворювальні, результативно-цільові та інструментальні особливості та визначають структурно-змістове наповнення перекладацької діяльності. Розглянуто кваліфікацію як цілісно-інтегративну сутність результату компетентнісної освіти. Охарактеризовано поняття, пов'язані з нормативними аспектами формування компетентності майбутнього перекладача.

Ключові слова: компетенція, компетентність, кваліфікація, стандарт.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах динамічної трансформації України дедалі очевиднішою стає невідповідність сучасної вітчизняної освіти глобальним викликам часу. Суспільство знань вимагає підвищення якості освіти, оновлення її змісту на принципово нових методологічних засадах, серед яких – компетентнісний підхід (далі – КП).

Реалізація компетентнісної парадигми освіти в контексті розширення міжнародного співробітництва України актуалізує процеси модернізації професійної підготовки майбутніх перекладачів, які виступають міжкультурними фасилітаторами і модераторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова література, присвячена сутності КП, відкриває широку палітру поглядів представників різних галузей науки: філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюна, С. Клепка, О. Субетто та ін.); педагогіки (Н. Бібік, О. Локшиної, Л. Морської, Л. Парашенко, Н. Побірченко, І. Родигіної, О. Савченко, С. Трубацевої, Л. Хоружої та ін.); психології (А. Маркової, Ю. Швалба та ін.); управління (Р. Бояціса, Л. Спенсера, С. Спенсера та ін.).

Суттєву роль для розуміння КП у перекладознавчій професіології й освіті відіграють дослідження, що стосуються, передусім, двох аспектів:

1) визначення поняття компетентності письмового та усного перекладача та їх складових (М. Керміс А. Ньюберт, А. Пим, О. Чередніченко, К. Шеффнер);

2) формування компетентності майбутнього перекладача, зокрема: професійної компетентності усного перекладача в процесі навчання у вищій школі (Т. Гальчак); ключових компетентностей у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін (Ю. Дишлева); інформаційно-технологічних компетентностей (Ю. Колос); професійної комунікативної компетентності (З. Підручна) та ін.

Невирішені аспекти загальної проблеми. Незважаючи на активні дослідження у сфері професійної підготовки перекладача на засадах КП, особливості його реалізації потребують більш глибокого теоретико-методологічного осмислення. Відтак, **мета статті** – охарактеризувати поняттєве тло реалізації КП у професійній підготовці майбутнього перекладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Філософським підґрунтям для опису основних понять КП став контекстуальний методологізм, який дає змогу розкласти цілісну об'єктивну освітню реальність на частини, абстрагуючись від її поодиноких виявів.

Акцентуємо, передусім, увагу на змістоутворювальних поняттях КП, а саме: "компетенції" і "компетентності".

Систематизація визначень поняття "компетенція" дозволила окреслити його семантичне поле: 1) повноваження; 2) межі діяльності; 3) комплекс певних характеристик, зокрема: знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей, мотивів та ін., необхідних для виконання певної соціально чи професійно значущої дії; 4) здатність: загальна здатність / спроможність, що складається з підмножин здатностей, одинична здатність виконувати дію, документально засвідчена здатність використовувати певні набуті якості; 5) показник діяльності; 6) зразок поведінки; 7) демонстрування дії; 8) узагальнені способи виконання дії; 9) диспозиція (передусім, когнітивна); 10) освоєне, вторинне, комплексне, стандартизоване уміння; 11) якість: якість особистості, якість підготовки; 12) соціально закріпленій освітній / навчальний результат; 13) вимога: до фахівця, складової уміння, виконання обов'язків, освітньої підготовки; 14) рівень вимог до реалізації знань, умінь, навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності [1 : 16-17].

Результати термінологічного аналізу також засвідчили множинність підходів дослідників до визначення поняття "компетентність": 1) обізнаність щодо діяльності і здатність її реалізувати; 2) загальна здатність / спроможність вирішувати проблеми засобами навчальних предметів; 3) міра (показник) здатності ефективно виконувати певне завдання; 4) готовність до професійної діяльності;

5) навчальний результат; 6) якість / характеристика якості особистості; 7) рівень умінь; 8) сума / сукупність / розгалужена система положень, знань, умінь, навичок та якостей [1: 17].

Як свідчать результати здійсненого нами порівняльного термінологічного аналізу, компетентність і компетенція мають низку спільних ознак, а саме:

1) описують інтегративну якість суб'єкта, що включає когнітивні, діяльнісні та мотиваційно-ціннісні аспекти;

2) характеризуються особистісною, соціальною і професійною зорієнтованістю;

3) є результатами навчання, наслідком саморозвитку індивіда;

4) стосуються визначеного кола об'єктів реальної дійсності;

5) відзначаються поліфункціональністю семантичної і поведінкової складових, мобільністю знань, гнучкістю методу, критичністю мислення;

6) передбачають формування особистісної бази самоорганізованих і селективних знань, які генерують нові неалгоритмізовані знання;

7) виявляють свої сутнісні ознаки в суб'єктивно новій нестандартній діяльності;

8) мають особистісно-діяльнісний характер: формуються і доводяться через реальне демонстрування певної дії у відповідних контекстах;

9) передбачають раціональне використання часу особистості: демонструють, що здатна зробити людина на певному відрізку часу; засвідчують, що її носій витратив певну частину часу на вправління у відповідній сфері діяльності;

10) є системними утвореннями, яким притаманна цілісність, структурованість, інтегрованість елементів, ієрархічність, стійкість, керованість аналізу [1: 18-19].

Незважаючи на семантичні збіги аналізованих понять, їх відмінності доволі суттєві, що підтверджує таблиця їх контрастивних характеристик (табл. 1).

Таблиця 1.

Контрастивні ознаки понять "компетенція" та "компетентність"

Компетенція	Компетентність
1 Одиниця правової дійсності, яка визначає рамки діяльності.	Оцінна категорія, яка виділяє певні поведінкові моделі в конкретних ситуаціях професійної діяльності.
2 Правово-педагогічна категорія, яка розмежовує сфери професійної діяльності.	Етична вимога щодо необхідності працювати в межах визначених компетенцій.
3 Об'єктивна вимога до професійної діяльності, прав і обов'язків фахівця.	Суб'єктивний фактор здійснення професійних дій.
4 Шкала вимог до людини.	Позначка на шкалі вимог, рівень відповідності цим вимогам, міра здатності ефективно виконувати певне завдання.
5 Є складовою ізоморфної системи з числовою множиною.	Визначається системою оцінювання, що ґрунтується на ізоморфізмі з числовою множиною.
6 Відчужена, наперед задана вимога до засвоєння дискретних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок, способів діяльності й досвіду діяльності відносно визначеного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно і соціально-значущої продуктивної діяльності.	Особистісна характеристика / якість, що ґрунтується на здатності використати сукупність знань, умінь, навичок і досвіду діяльності відносно визначеного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно і соціально-значущої продуктивної діяльності.
7 Узагальнені способи дій, які забезпечують виконання професійної діяльності.	Результативне виконання професійної діяльності.
8 Стосується сфери умінь.	Стосується рівня умінь.
9 Характеризує діяльність.	Характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження.
10 Має інституалізаційний характер.	Має функціональний характер.
11 Відображає метарівень, універсальний рівень.	Відображає особистісний рівень.
12 Загальна потенційна здатність.	Індивідуальна характеристика / актуалізована, реальна здатність.
13 Атомістичне / дискретне / одиничне цілісне утворення, яке інтегрує знання, уміння, навички, цінності, мотиви.	Багатокomпонентне (метасистемне) цілісне утворення (комплекс компетенцій), яке інтегрує знання, уміння, навички, цінності, мотиви.
14 Менш відносна, контекстуальна, культурозалежна, інтеропераційна, інтенційна.	Більш відносна, контекстуальна, культурозалежна, інтеропераційна, інтенційна і холістична.
15 Генерує компетентність.	Є результатом набуття компетенцій.

Компетенція	Компетентність
16 Залежить від освітньої системи.	Залежить від освітньої системи і зусиль людини.
17 Визначається задля забезпечення успішної діяльності.	Підтверджується успішною діяльністю.
18 Стандарт поведінки, який забезпечує здатність вирішувати виробничі завдання.	Здатність вирішувати виробничі завдання.
19 Задає зміст освіти.	Є способом існування певного змісту освіти, способом його успішного втілення в діяльності.
20 Впливає на встановлення набору системних характеристик змісту освіти для проектування освітніх стандартів, навчальної та методичної літератури.	Сприяє успішному виконанню певних професійних дій.
21 Відображається у критеріях навчальних досягнень та виступає передумовою професійних досягнень.	Відображається у критеріях реальних професійних досягнень.
22 Обсяг і глибина конкретизуються в навчальних програмах.	Обсяг і глибина реалізуються в конкретній ситуації.
23 Є нормою, ідеалом у певному виді людської діяльності.	Констатує фактичні показники особистості, котра освоює певний напрям.
24 Ідеальний якісний параметр фахівця.	Реальні якісні параметри фахівця.
25 Відображає зовнішню зумовленість якості майбутнього фахівця.	Відображає внутрішню зумовленість якості фахівця.
26 Виступає зовнішньою кількістю стосовно якості.	Виступає внутрішньою кількістю стосовно якості.
27 Результативно-діяльнісна характеристика освіти, нижній поріг якої є рівнем, необхідним і достатнім для мінімальної успішної діяльності.	Характеристика якості підготовки фахівця.
28 Соціально-закріплений одиничний освітній результат.	Практично реалізований сукупний освітній результат.

Незважаючи на різноплановість презентації ученими сутності понять "компетенція" і "компетентність", варто зазначити, що:

– компетенція є первинною статичною категорією КП, яка задає зміст освіти й описує вимоги до дискретного результату навчальної діяльності (одиничної здатності людини виконувати певне соціально чи професійно значуще завдання);

– компетентність є похідною категорією КП, яка описує інтегральну особистісну якість, сукупний навчальний результат інтегрованих знань, умінь та інших елементів, необхідний і достатній для здійснення стандартизованої кваліфікованої діяльності відповідного рівня.

Важливе значення мають поняття другої групи, які характеризують компоненти компетенції, зокрема: когнітивний – знання; операційний / діяльнісний / процесуальний – вміння, навички; особистісний – цінності, мотиви, професійно значущі якості, Я-концепції (табл. 2).

Таблиця 2.

Компетенція та її складові

Опозиційні пари	Основна відмінність
Знання ÷ компетенція	<i>знання</i> – сконструйована людиною модель об'єктивної реальності, яка дозволяє пояснювати й прогнозувати розвиток цієї реальності; <i>компетенція</i> – форма інструменталізації знань; здатність виконати соціально чи професійно значущу дію.
Уміння ÷ компетенція	<i>уміння</i> – здатність до точних, швидких та усвідомлених практичних і інтелектуальних дій за зразком у відомих, змінених або нових умовах на основі засвоєних знань і досвіду; <i>компетенція</i> – переносна здатність, пов'язана з цілим кластером предметів діяльності, удосконалення якої відбувається шляхом інтеграції з іншими здатностями завдяки усвідомленню загальної суті діяльності.
Навичка ÷ компетенція	<i>навичка</i> – дія, яка виконується автоматично, без свідомого поелементного контролю; <i>компетенція</i> – усвідомлена дія.
Цінності ÷ компетенція	<i>цінність</i> – психолого-педагогічне утворення, яке визначає позитивну або негативну оцінку світу в широкому значенні та виявляється в процесі діяльності; <i>компетенція</i> – здатність, що виявляється тільки за наявності ціннісно-смыслового ставлення та глибокої особистісної зацікавленості в певному виді діяльності.
Мотиви ÷ компетенція	<i>мотиви</i> – усвідомлені спонукання до певної дії, що прогнозують здатність засвоювати знання та формувати вміння; <i>компетенція</i> – мотивована здатність до дії.

Я-концепція ÷ компетенція	<i>Я-концепція</i> – стійка система полімодальних уявлень особистості про саму себе та про її місце у суспільстві (Я-реальне, Я-ідеальне, Я-дзеркальне); <i>компетенція</i> як здатність і готовність особи діяти незалежно і відповідально розкриває власні дії особи та її ставлення до дій інших осіб, намір удосконалювати себе і надалі.
Професійно значущі якості ÷ компетенція	<i>професійно значущі якості</i> – сукупність найбільш суттєвих, відносно стійких аутопсихологічних якостей особистості, що зумовлюють її готовність до виконання в майбутньому певних функцій; є основою формування компетенції.

Поняття третьої групи відображають цілісну, багатокomпонентну, багаторівневу структуру компетентності майбутнього перекладача, складовими якої є ключові і професійні компетенції, що є результатом набуття предметних компетенцій, які дозволяють вирішувати життєві проблеми засобами навчального предмету.

Ключовим компетенціям притаманні такі особливості, як: універсальність стосовно цілого класу об'єктів діяльності; непов'язаність із конкретною технологією чи алгоритмом поведінки; опосередкований вплив на професійну діяльність; культуродоцільність, міжпредметність і надпредметність; передбачення діяльності у ситуаціях із високим ступенем невизначеності; закладення основи безперервної освіти; релевантність глобальним проблемам і вимогам інформаційного суспільства й економіки знань [2].

Результати аналізу наукового фонду дозволяють дійти висновку, що на сучасному етапі в системі професійної освіти загальноприйнятим став перелік ключових компетенцій, обґрунтованих у проекті "Tuning Educational Structures in Europe":

- інструментальні: когнітивні, методологічні, технологічні, лінгвістичні;
- міжособистісні: а) індивідуальні здібності, пов'язані з умінням виражати почуття та ставлення, критичним осмисленням і здатністю до самокритики; б) соціальні, пов'язані з процесами соціальної взаємодії, вміння працювати в групах, виконувати соціальні й етичні обов'язки;
- системні: здатності застосовувати знання на практиці, проводити дослідження, навчатися, адаптуватися до нових ситуацій, породжувати нові ідеї, бути лідером, розуміти культури інших країн, працювати автономно, розробляти проекти і керувати ними, прикласти зусилля для досягнення успіху, ініціативність і підприємницький дух, відповідальність за якість [3].

Професійні компетенції окреслюють особливості фахового контексту, фіксують модель поведінки перекладача й вимоги до її реалізації. С. Сисоєва характеризує їх як "складні професійно-індивідуальні новоутворення, що на основі міждисциплінарної інтеграції здобутих знань, соціального, професійного та особистого досвіду, сформованих умінь і навичок, особистісних якостей зумовлюють готовність та здатність людини до успішного виконання різних видів діяльності, у т. ч. професійної" [4 : 155]. Відтак, професійні компетенції перекладача віддзеркалюють багатоплановість як перекладацького процесу, так і його результату – перекладу. Власне тому не можна не погодитися з В. Желясковим, що поняття "професійна компетентність майбутнього перекладача" відображає "сутність перекладацької діяльності як особливого виду іншомовної діяльності, спрямованої на успішну реалізацію завдань міжкультурної, міжмовної та міжособистісної комунікації за допомогою виконання ним когнітивно-комунікативної, проектувальної, організаторської, гностичної, посередницької й креативної функцій" та специфіку професійної свідомості перекладача як особливої – вторинної – мовної особистості [5: 13].

Цікавими для виявлення групи понять, що віддзеркалюють родо-видове розмаїття структурних компонентів компетентності перекладача, є, на нашу думку, напрацювання як українських, так і зарубіжних дослідників, які виокремлюють такі компетенції:

1) І. Колодій: когнітивні (знаннєві, розумові та металінгвістичного усвідомлення; лінгвістичні (фонологічний, лексичний, граматичний та соціолінгвістичний компоненти); комунікативні та соціолінгвістичні; ключові (аксіологічні, культурологічні, морально-естетичні); загальнопрофесійні (предметні, міжпредметні, професійно-комунікативні, психологічні, рефлексивні, інформаційні); спеціальні; стійкі професійно значущі особистісні якості (цілеспрямованість, відповідальність, уважність) [6];

2) А. Шиба: професійно-пізнавальні (культурологічні, дослідницькі, технічні, теоретичне й творче мислення); особистісно-мотиваційні (мотиваційні, вольові, емоційні); соціально-комунікативні [7];

3) М. Керніс: *для письмового перекладача*: лінгвістичні, аудіювальні, продуктивні, тематичні, культурні, перекладацькі, інструментальні, комунікативні, оцінювальні; *для усного перекладача*: лінгвістичні, аудіювальні, продуктивні, тематичні, культурні, загально енциклопедичні, запам'ятовувальні, моральні, стресостійкі, публічно-комунікативні [8];

4) А. Ньюберт: мовні, текстотвірні, тематичні, культурні, трансферні [9];

5) С. Шаффнер: лінгвістичні, культурні, текстотвірні, тематичні, науково-дослідні, трансферні [10];

6) група "РАСТЕ": перекладацькі: білінгвальні, екстралінгвістичні, інструментальні, стратегічні, психофізіологічні, знання про перекладацьку компетентність [11];

7) проект "The European Master's in Translation": перекладацькі, мовні, міжкультурні (соціолінгвістичні і текстотвірні), інформаційно-аналітичні, технологічні, тематичні [12].

Інтегруючи описані вище підходи, а також спираючись на загальноєвропейські рекомендації із мовної освіти [13], вимоги до професійного володіння мовами перекладачем [14], багатогранність функцій та "орудні властивості" перекладу [15], пропонуємо чотирирівну модель компетентності майбутнього перекладача (рис. 1):

1) ключові: інструментальні (когнітивні / навчально-пізнавальні, методологічні, технологічні); міжособистісні (індивідуальні, соціальні); системні;

2) загальнопрофесійні:

а) комунікативні (білінгвальні): лінгвістичні (граматичні, лексичні, семантичні, фонологічні, орфографічні, орфоепічні); соціолінгвістичні; прагматичні (дискурсивні, функціональні) [4];

б) власне перекладацькі: теоретичні знання у галузі теорії та практики перекладу взагалі та їхні особливості при перекладу відповідної літератури; вміння здійснювати лексичні, лексико-граматичні та граматичні перекладацькі трансформації відповідно до конкретного перекладацького завдання; знання прийомів подолання розбіжностей між текстами оригіналу та перекладу; вміння знаходити шляхи розв'язання проблем, що постають перед перекладачем підчас виконання перекладу;

в) міжкультурні: уміння привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури; відчуття культурних відмінностей, здатність визначити й використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур; здатність виконувати роль культурного посередника між рідною культурою та іноземною, успішно долати міжкультурні непорозуміння та конфліктні ситуації; здатність долати міжкультурні стереотипи;

г) інформаційно-аналітичні: уміння розмежовувати типи та види інформації та інформаційних джерел; обирати метод і засіб пошуку; виконувати вибірку потрібної інформації за допомогою правильно визначених та сформульованих критеріїв пошуку; визначати джерела інформації та стратегії їх пошуку тощо;

д) інформаційно-технологічні: уміння використовувати інформаційні технології при перекладі науково-технічних текстів; професійні знання (теоретичні, процедурні, інтегративні), навички, уміння (пошуково-орієнтовні, аналітичні, інструментальні) в галузі ІТ, а також професійно важливі якості перекладача-користувача ІТ;

3) спеціально-професійні / тематичні: розуміння галузі перекладу (екологія, авіабудування, нафтогазова промисловість тощо);

4) особистісно-професійні: комунікативні уміння: налагоджувати, установлювати контакти з людьми різного віку, статі, соціального стану і культури); зв'язно і чітко викладати свої думки, добре поставлене мовлення, багатий словниковий запас; високий рівень самоорганізації; розвинуті мнемонічні здатності (гарна пам'ять); гнучкість розумових процесів; високий рівень розподілу уваги (здатність приділяти увагу декільком об'єктам одночасно); здатність швидко приймати рішення в умовах ситуації, що змінюється; здатність підносити матеріал з урахуванням особливостей кожної конкретної аудиторії; фізична і психічна витривалість.



Рис. 1. Структура компетентності майбутнього перекладача технічної літератури.

Не можна не зазначити, що можливість виконання перекладацьких завдань зумовлена наявністю у фахівця необхідної кваліфікації. У контексті КП, як доведено в [16: 32-33], "кваліфікація" означає як рівень компетентності, встановлений професійним стандартом, так і освітній документ, що засвідчує успішне завершення навчальної програми, яка відповідає професійному або галузевому освітньому стандарту.

Згідно з українською освітньо-правовою традицією, випускники освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра отримують кваліфікацію "бакалавр з філології", освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста – "перекладач", а освітньо-кваліфікаційного рівня магістра – "магістр з перекладу, перекладач". Натомість на заході, як підтверджують сайти ВНЗ, пропонують різні кваліфікації, які відображають поєднання спеціалізацій у межах як одного, так і різних напрямів підготовки, наприклад:

1) незавершений перший цикл вищої освіти: Undergraduate Certificate of Proficiency in Translation; Certificate in Spanish / English Translation Studies;

2) завершений перший цикл вищої освіти:

- Bachelor of Arts in Translation and Interpretation; Bachelor of Arts in Modern Languages with Translation; Bachelor of Arts in Applied Languages and Translating;

- Bachelor of Science in Translation Studies; Bachelor of Science in Foreign Language Translation;
- Bachelor in Translation and Interpreting;
- Bachelor of Arts in Journalism / Bachelor of Arts in Translation;

3) незавершений другий цикл вищої освіти: Graduate Certificate / Postgraduate Certificate / Postgraduate Diploma in Translation Studies;

4) завершений другий цикл вищої освіти:

- Master of Arts in Literary Translation (Comparative Literature, Romance Languages);
- Master of Science in Translation Studies;
- Master in Translation, Interpreting and Intercultural Studies;
- Master of Arts in Translation / Master of Business Administration
- Master of Arts in Language, Literature, and Translation / Master of Library and Information Science.

У свою чергу, поняття "компетентність" і "кваліфікація" генерують низку понять, пов'язаних із документальним забезпеченням правових аспектів реалізації КП [16: 32-33], зокрема:

- національна система кваліфікацій, яка регулює усі процеси присвоєння кваліфікацій;
- національна рамка кваліфікацій вищої освіти: а) узгоджений у національному масштабі набір кваліфікацій для всієї системи освіти й підготовки кадрів у країні, що надається після набуття обов'язкового рівня; б) комплексна матриця для угруповування кваліфікацій, яка охоплює всі сфери освіти та полегшує їх доступність і розуміння студентів, навчальних закладів і роботодавців;
- профіль компетенцій – опис типових компетенцій, які вирізняють фахівця однієї професії від іншої;
- модель компетенцій: компетенції, необхідні для виконання функцій на задовільному або відмінному рівні у межах різних посадових ролей, обов'язків і відносин у внутрішньому і зовнішньому середовищі організації;
- меню компетенцій: перелік усіх компетенцій, необхідних для успішного досягнення результатів діяльності;
- карта компетентності, яка складається з трьох складових: 1) детальної інформації про кожну компетенцію, характерну для професії (її компоненти, зв'язки з іншими компетенціями, показники практичної реалізації; 2) графічного зображення; 3) загальної інформації про професійну діяльність, її мету та основні визначення;
- професійні стандарти (або стандарти компетенцій) – багатофункціональні нормативні документи, які встановлюють у межах конкретного виду професійної діяльності вимоги до змісту і якості праці, умов її здійснення, рівня кваліфікації працівника, професійної освіти і навчання, що необхідні для даної кваліфікації;
- стандарти вищої освіти – сукупність норм, що визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засоби діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання.

Відповідно, поняття "компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутнього перекладача" є процесуальним конструктом, що спрямовує освітню діяльність на формування у майбутніх перекладачів ключових і професійних компетенцій, що уможливають ефективність виконання соціально та професійно значущих перекладацьких завдань, визначених професійними стандартами згідно з національною системою кваліфікацій.

Висновки. Узагальнивши наукові вітчизняні і зарубіжні розвідки, виокремлюємо декілька груп понять, які відзначаються багатозначністю і різним рівнем узагальнення, зокрема:

1) змістоутворювальні поняття, які формують ядро КП, виражаючи у концентрованому вигляді його загальну сутність: інваріантні результативно-цільові конструкти – компетенція та компетентність; процесуальний конструкт – КП;

2) поняття, що відображають структурно-змістове наповнення понять "компетенція" та "компетентність: знання, вміння, навички, цінності, мотиви, професійно значущі якості, Я-концепція";

3) поняття "професійна компетентність перекладача" та його змістоутворювальні складові, що віддзеркалюють родо-видове розмаїття структурних компонентів компетентності як перекладача-професіонала, так і майбутнього перекладача: ключові (навчально-пізнавальні; соціальні; етичні; професійні (загальнопрофесійні (комунікативні білінгвальні, власне перекладацькі, міжкультурні, інформаційно-аналітичні, інформаційно-технологічні); спеціально професійні; особистісно професійні); предметні компетенції тощо);

4) поняття кваліфікації, що віддзеркалює як цілісно-інтегративну сутність результату компетентнісної освіти, так і якісний рівень професійного зростання особистості;

5) поняття, що підтверджують документування, унормування та стандартизування вимог до компетентності перекладача (профіль компетенцій, модель компетенцій, карта компетентності, професійний стандарт, освітні стандарти, рамка кваліфікацій).

Поліаспектність охарактеризованих груп понять, які актуалізуються у різних контекстах освітньої і професійної сфер, зумовлюють змістову ємність КП, що виступає сучасним методологічним орієнтиром професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Перспективи подальшого дослідження. Теоретико-методологічне осмислення поняттєвого апарату КП у професійній підготовці майбутніх перекладачів закладає передумови для розроблення конкурентоспроможних освітньо-професійних програм для перекладу у нафтогазовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Малик Г. Д. Педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Малик Галина Дмитрівна. – Київ, 2011. – 350 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : "К.І.С.", 2004. – 112 с.
3. Tuning Educational structures in Europe : Final report pilot project – phase 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/index.php?option=com_docman&Itemid=59&task.
4. Сисоєва С. О. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження : [наук. вид.] / С. О. Сисоєва, І. В. Соколов. – К. : ЕКМО, 2010. – 362 с.
5. Желясков В. Я. Дидактичне забезпечення процесу навчання майбутніх перекладачів на засадах компетентнісного підходу : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / В. Я. Желясков. – Кривий Ріг, 2011. – 20 с.
6. Колодій І. А. Формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / А. І. Колодій. – Київ, 2012. – 20 с.
7. Шиба А. В. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / А. В. Шиба. – Т., 2013. – 19 с.
8. Kermis M. Translators and interpreters : comparing competences / Maartje Kermis. – Utrecht : University Utrecht. – 2008. – 52 p.
9. Neubert A. Competence in Language, in Languages, and in Translation / Albrecht Neubert // Developing Translation Competence / C. Schaffner and B. Adab (eds.). – Amsterdam : John Benjamins. – 2000. – P. 3–18.
10. Schäffner C. Running before walking? Designing a translation program at undergraduate level / Christina Schäffner [Christina, Schäffner, Adab, Beverly, eds.] // Developing translation competence. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. – 2000. – P. 143–157.
11. Building a Translation Competence Model / [Beeby A., Fernández Rodríguez M., Fox O., Hurtado Albir A., Neunzig W., Orozco M., Presas M., Rodríguez Inés P., Romer L.] [Електронний ресурс] // Triangulating Translation : Perspectives in Process Oriented Research / F. Alves (ed.). – Amsterdam : John Benjamins. – 2003. – Режим доступу : <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/3b-Translation-competence-model.pdf>
12. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication [Електронний ресурс] // Experts in multilingual and multimedia communication. EMT expert group. – Brussels, January 2009. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf.
13. The Common European Framework of Reference for Languages : Learning, teaching, assessment [Електронний ресурс] / the Council of Europe. – Cambridge University Press. – 8th printing. – 2006. – 260 p. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books/about/Common_European_Framework_of_Reference_f.html?id=PygQ8Gk4k4YC&redir_esc=y.
14. Селіванова О. І. Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача / О. І. Селіванова // Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. Філол. науки. – 2004. – № 4. – С. 161–162.
15. Радчук В. Функції перекладу / В. Радчук // Всесвіт. – 2006. – № 11 / 12. – С. 149–159.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Malyk G. D. Pedagogichni umovy realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu u profesiyinii pidgotovtsi maiibutniogo dokumentoznavtsia [Pedagogical Conditions for Implementing the Competence-Based Approach in the Professional Education of Would-Be Records Managers] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Malyk Galyna Dmytrivna. – Kyiv, 2011. – 350 s.
2. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitoviy dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competence Approach in the Modern Education : the World's Experience and Ukrainian Perspectives] / [pid zag. red. O. V. Ovcharuk]. – K. : "K.I.C.", 2004. – 112 s.
3. Tuning Educational structures in Europe : Final report pilot project – phase 2 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/index.php?option=com_docman&Itemid=59&task.
4. Sysoeva S. O. Problemy neperervnoi profesiynoi osvity : tezaurus naukovogo doslidzennia [Problems of the Long-Life Professional Education : the Thesaurus of the Research] : [nauk. vyd.] / S. O. Sysoeva, I. V. Sokolova. – K. : EKMO, 2010. – 362 s.
5. Zheliaskov V. Ya. Dydaktychne zabezpechennia protsesu navchannia maibutnikh perekladachiv na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu [Didactic Providing in the Process of Teaching Future Translators on the Basis of the Competitive Approach] : avoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. pед. nauk : spets. 13.00.09 "Teoriya navchannya" / V. Ya. Zheliaskov. – Kryvyi Rig, 2011. – 20 s.
6. Kolodii I. Formuvannia profesiynoi kompetentnosti u maibutnikh perekladachiv aviatsiinoi galuzi na osnovi integratsii zagalnoosvitnikh ta profesiino-orientovanykh dystsyplyn [Future Translators' Professional Competence Formation in the Sphere of Aviation on the Basis of General and Professionally-Oriented Subjects' Integration] : avoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. stupenya ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriya ta metodyki profesiynoi osvity" / I. A. Kolodii. – Kyiv, 2012. – 20 s.

7. Shyba A. V. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnixh perekladachiv zasobamy interaktyvnykh tekhnologii [The Formation of Future Translators' Professional Competence by Means of Interactive Technologies] : avoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriya ta metodyki profesiynoi osvity" / A. V. Shyba – Ternopil, 2013. – 19 s.
8. Kermis M. Translators and interpreters : comparing competences / Maartje Kermis. – Utrecht : University Utrecht. – 2008. – 52 p.
9. Neubert A. Competence in Language, in Languages, and in Translation / Albrecht Neubert // Developing Translation Competence / C. Schaffner and B. Adab (eds.). – Amsterdam : John Benjamins. – 2000. – P. 3–18.
10. Schäffner C. Running before walking? Designing a translation program at undergraduate level / Christina Schäffner [Christina, Schäffner, Adab, Beverly, eds.] // Developing translation competence. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. – 2000. – P. 143–157.
11. Building a Translation Competence Model / [Beeby A., Fernández Rodríguez M., Fox O., Hurtado Albir A., Neunzig W., Orozco M., Presas M., Rodríguez Inés P., Romer L.] [Elektronnyy resurs] // Triangulating Translation : Perspectives in Process Oriented Research / F. Alves (ed.). – Amsterdam : John Benjamins. – 2003. – Rezhym dostupu : <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/3b-Translation-competence-model.pdf>.
12. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication [Elektronnyy resurs] // Experts in multilingual and multimedia communication. EMT expert group. – Brussels, January 2009. – Rezhym dostupu : http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf.
13. The Common European Framework of Reference for Languages : Learning, teaching, assessment [Elektronnyy resurs] / the Council of Europe. – Cambridge University Press. – 8th printing. – 2006. – 260 p. – Rezhym dostupu : http://books.google.com.ua/books/about/Common_European_Framework_of_Reference_f.html?id=PygQ8Gk4k4YC&redir_esc=y.
14. Selivanova O. I. Vymogy do profesiynogo volodinnya movamy ta problemy movlennevoi pidgotovky perekladacha [Requirements to the Languages Proficiency and Problems of the Translator's Language Training] / O. I. Selivanova // Visnyk Sumskogo derzhavnogo universytetu. Ser. Filolog. Nauky [Smy State University Journal]. – 2004. – № 4. – S. 161–162.
15. Radchuk V. Funktsii perekladu [Functions of Translation] / V. Radchuk // Vsesvit [Universe]. – 2006. – № 11 / 12. – P. 149–159.

Матеріал надійшов до редакції 20.02. 2014 р.

Малык Г. Д. Понятийный фон реализации компетентностного подхода в профессиональной подготовке будущего переводчика.

Акцентируется необходимость разработки теоретико-методологических основ реализации компетентностного подхода в профессиональной подготовке будущего переводчика. Выделены группы понятий, которые отражают его смыслообразующие, результативно-целевые и инструментальные особенности, определено структурно-содержательное наполнение переводческой деятельности. Рассмотрена квалификация как целостно-интегративная сущность результата компетентностного образования. Охарактеризованы понятия, связанные с нормативными аспектами формирования компетентности переводчика.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, квалификация, стандарт.

Malyk G. D. The Notional Background of the Competence Approach to the Professional Translator's Training.

The globalization of education brings into force the necessity of developing theoretical and methodological foundations of the professional translator's training based on the competence approach which is central in the modern translation theory. Competence is a broad concept which signifies certain sorts of expertise and aptitude that language users need to master which is difficult to pin down, particularly when applied to specific translation contexts and operational needs. The competence discourse abounds in terminology, developing in different directions, often masking discipline specific notions and arguably creating more confusion than clarity. The purpose of this paper is not so much to shed light on the different competence definitions, but rather to outline and characterize the existing plethora of debatable concepts related to Translation Studies embracing competences for the mapping of translation as a complex and specialized type of the interdisciplinary interlingual knowledge. The notion of the translator's competence is viewed as an umbrella covering an inclusive mould of distinctive competences. The special attention is paid to the notion of qualification and documentary framework that serves as a prerequisite for translation programmes integrating competence standards and qualification reference framework. Consequently, this study has been designed to identify groups of concepts underlying the competence approach and organize them into comprehensive models that can be applied to the higher education curricula.

Keywords: competency, competence, qualification, standard.